

SUMMARY

of Meruyert Uaikhanova's thesis research

“The Pedagogical Conception of the Culturological Content of a Modern School Textbook” submitted in candidacy for a Doctor of Philosophy (PhD) degree majoring “8D011 (in 6D010300 – Pedagogy and Psychology)”

Relevance of the research theme. Dynamic social changes of recent decades dictate the need to update the education content. It is the sphere of education that is called upon to transmit and reproduce values, providing advanced management of the cultural transformation of public consciousness, in which humanity will determine the future of civilization, will become the measure of national and individual wealth.

In the Message of the First President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan ““Kazakhstan-2050” Strategy”, the ninth challenge out of ten global challenges of the 21st century, is the crisis of the values of our civilization. The first President of Kazakhstan emphasizes that “we are entering a period of development of our statehood, when spiritual issues will be no less important than issues of an economic, material character”. As a result, the doctrine of the state development outlines the importance of strengthening such values as “Kazakhstani patriotism, harmony, equality, unity and tolerance, trilingualism, culture, traditions”.

In this regard, in the Law of the Republic of Kazakhstan “On Education” the goals of education are disclosed in a number of key concepts: the priority of universal values, human life and health, free development of the individual; education of citizenship, industriousness, respect for human rights and freedoms, integration of the individual in national and world culture. The introduction of the cultural context is aimed at the assimilation of not only certain knowledge, skills, not only the development of activity methods, including creative, but also the identification of the value attitude to cultural phenomena. The determination of the culturological approach in school education provides new opportunities for determining ways of updating, revising the education content.

As national studies show, Kazakhstani citizens associate their expectations with respect to the modern education system with the consolidation of the people, the affirmation of universal priorities. Nevertheless, the Kazakhstani sociological study “Generation of Independence: Who They Are” revealed that the spiritual values of the younger generation are still giving way to pragmatism: for example, the concept of “wealth” is more significant than spirituality, conscience, tolerance. The production of material goods and useful knowledge as the meaning of a person's political, economic, cultural activity, negative tendencies of rejecting cultural values in favor of orientations towards individualism, consumption characterize an anthropological, spiritual crisis, the danger of which is that society loses its ability to develop as a whole.

In light of the foregoing, a programme article by the First President of the Republic of Kazakhstan, “Rukhani Zhanghyru”, was presented to solve the problems of Kazakhstani society. The essence of the programme is “the revival of the spiritual values of Kazakhstanis, taking into account all modern risks and challenges of

globalization”. The article emphasizes the importance of “modernizing public consciousness, developing competitiveness, pragmatism, preserving national identity, popularizing the cult of knowledge, evolutionary development and openness of citizens’ consciousness. These qualities should become the main guidelines of the modern Kazakhstani”. Therefore, values act as the driving forces of personality development.

The process of transferring cultural experience, cultural heritage from one generation to another and the creation of new values exacerbate the problem of preserving and reproducing cultural values and traditions in the modern education system. In order for this process to be successful, consistency and internal coherence are needed in the organization of the education system, therefore, in conditions of modernization of Kazakhstani education, it is necessary to revise the education content on the basis of culturalological, systemic, active, ontocultural approaches, which should enhance the cultural potential of the individual.

An analysis of **the degree of scientific elaboration of the problem** confirms the existence of conditions for the development of a pedagogical conception of the culturalological content of a textbook based on an interdisciplinary generalization as a socio-pedagogical phenomenon. To the cultural and historical development of the era and the culture evolution in civilization, socio-economic formation devoted their works Turkic thinkers - Al-Farabi, Yu. Balasaguni, M. Kashgari, A. Yassavi and others; classics of Kazakh education - I. Altynsarin, Ch. Valikhanov, A. Kunanbaev; Kazakh enlighteners - Zh. Aimauytov, A. Baitursynov, M. Dulatov, M. Zhumabayev, Sh. Kudaiberdiyev and others. Based on the conclusions about the unity of the spheres of being, about people, they established a humanitarian orientation in the development of society, since they considered a person to be the basis of world outlook. This idea is present in the works of such modern philosophers and cultural scientists as T.Kh. Gabitov, G. Yesim, N.A. Nazarbayev, B.G. Nurzhanov, A.N. Nysanbaev and others. Of great importance for the study of the problem are the works of A.I. Arnoldov, N.A. Berdyayev, Ye.A. Vavilin, M.S. Kagan, D.S. Likhachyov, A.F. Losev, E.S. Markaryan, V.M. Mezhujev, V.M. Rozin, V.S. Solovyov, V.S. Styopin, P.A. Florensky, E. Hall, G. Hofstede; C. Kluckhohn, F. Strodbeck and others, who established the growing role of spiritual, culturalological factors in the development of society, the ideas of philosophical anthropology about the role of man in solving social and personal problems, ontological characteristics of man.

A significant contribution to the study of personality in culture was made by the theories of inculturation and socialization developed by M. Herskovits, D. Matsumoto, M. Mead; I. Phinney, M. Rotheram and others. Scientists have determined that in his development a person goes through the processes of inculturation and socialization, while, according to researchers, in the process of inculturation, a person, growing together with his native culture, becomes educated, in the process of socialization, a person learns the rules of social behavior. Thus, inculturation refers to the products of the socialization process - the subjective

internal psychological aspects of culture, which are assimilated in the process of human development.

The personality problem received a theoretical justification in the fundamental works of A.G. Asmolov, L.S. Vygotsky, A.N. Leontiyev, J.I. Namazbaeva, A.V. Petrovsky, S.L. Rubinstein and others. Various aspects of personality development are described by N.B. Zhiyenbayeva (development of personality activity), M.S. Makasheva (education of a multicultural personality), A.K. Satova (development of the gifted personality) and others. The characteristics of the emotional sphere of the personality were studied by J. Cacioppo, J. Jasper, R. Plutchik, M. Sullivan, E. Summers-Effler and others, who determined the essence and characteristics of emotions, established the influence of emotions on learning process. Although emotions are included in the culturological conception of the education content, according to I. Ya. Lerner, as an integral component, at the same time, emotions as an experience of the cognitive process have not been sufficiently considered in practice. The problem of characterizing the culturological position of a person is considered in the studies of E. Arweck, M. King, L. Nucci, E. Oberle and others.

The need to understand the phenomenon of “culture” as a pivotal one in understanding and explaining a person, his consciousness and vital activity determines the actualization of the culturological approach.

The implementation of the culturological approach in the educational process, its system-forming role are discussed in the works of G.T. Aldambergenova, G.A. Omarova, J.T. Sarybekova, K.Zh. Turebayeva and others. Foreign scientists developing a culturological approach to education: Ye.V. Bondarevskaya; I.F. Isayev, V.A. Slastyonin, N.B. Krylova, S. Davies, J. Durlak, J. Halstead, G. Ladson-Billings, T. Lovat, D. Paris and others.

The main provisions of the culturological approach, proclaiming the study of personality in all the integrity and relationships of being, are reflected in the following conceptions: culturological conception of the education content of (V.V. Krayevsky, I.Ya. Lerner, M.N. Skatkin); the conception of humanistic pedagogy (M. Yeraliyeva, O.N. Zhuravlyova, A.K. Kaymuldina and others); School of dialogue of cultures V.S. Bibler; axiological conception (G.I.-G. Kaliyeva, V.P. Karibzhanova, K.O. Tyumenova, M.D. Shagyrbayeva and others). These studies prove that education and upbringing must be understood in the context of culture, that values are included in the goals of upbringing.

In modern pedagogy, the culturological approach to education as the basis of pedagogical knowledge is considered at several levels of scientific knowledge, and pedagogical theories reveal the basic approaches to building a textbook.

The methodological foundations of pedagogical science were developed by M.A. Danilov, E. Zhumatayeva, V.V. Krayevsky, A.I. Piskunov, Sh.T. Taubayeva and others. Methodological approaches to education were studied by the following scientists: a systematic approach - A.M. Abdyrov, F.F. Korolyov, A.G. Kuznetsova, V.N. Sadovsky and others; activity approach - D.N. Bogoyavlensky, Ye.D. Bozhovich, Ye.N. Kabanova-Meller, A.A. Papyshv, Z.A. Reshetova,

N.F. Talyzina, G.I. Schukina and others; personality-oriented approach - Ye.V. Bondarevskaya, M.A. Kusainova, A.A. Sarsembayeva, V.V. Serikov, I.S. Yakimanskaya, J. Bruner and others.

In pedagogy, scientific approaches to designing the education content are formulated (I.K. Zhuravlyov, M.V. Klarin, V.V. Krayevsky, O.N. Krylova, V.S. Lednyov, I.Ya. Lerner, L.M. Perminova and others); the theoretical conclusions on the selection of content in accordance with the goals of the student's personal development are deepened (V.P. Golovanov, V.I. Zagvyazinsky, V.V. Krayevsky, I.S. Yakimanskaya and others); the foundations of modern didactics are considered (V.Kh. Adilova, Ye.I. Burdina, O.N. Zhuravlyova, N.E. Pfeifer, Ye.I. Snopkova, N.M. Ushakova and others).

The methodological foundations of designing a textbook, substantive and formal approaches to the methods for assessing a textbook, and the analysis of a textbook as a pedagogical system were investigated by V.G. Beilinson, V.P. Bepalko, D.D. Zuyev and others. Requirements for the textbook in the format of the principles of its construction and analysis, functions, types of textbooks were offered by foreign didactists Lee J. Cronbach, H. Strietzel, G. Meyendorf, F.-M. Gerard and others. In domestic pedagogical science, research on this problem is presented by the following scientific works: issues of creating textbooks and book science - U.A. Asylov, A.K. Kusainov; didactic requirements for the development of textbooks and elements of teaching and methodical complex - A.Ye. Abylkasymova, J.A. Karayev, N.N. Nurakhmetov, S.Ye. Chaklikova; scientific and pedagogical foundations of textbooks - G.A. Auzhanova, K.R. Kalkeyeva, K.N. Mamirova; pedagogical conditions for improving school textbooks - B.S. Sarsekeyev, D.T. Tanirbergenova; scientific and theoretical principles of designing electronic textbooks and the formation of information culture - D.M. Dzhusubaliyeva, A.S. Kadyrova, A.I. Tazhigulova.

Despite the available scientific achievements in the theory of the textbook, the problem of the culturological content of the school textbook, including the impact on the educational aspects of goals, content, teaching methods, requires further reflection. This indicates the reserves for improving the modern textbook from the standpoint of the culturological approach in education. The foregoing gives reason to believe that it is legitimate to talk about the pedagogical theory of the culturological content of a modern school textbook as an independent phenomenon.

In the theoretical understanding of the problem of the culturological content of the textbook, such **contradictions** appear that pose new issues for the modern theory of the textbook:

- between modern requirements for culture and the need to consider education in the context of culture;
- between the variety of theories of the school textbook and the degree of development of the conception of the content of the school textbook;
- between the models of the school textbook and the design of the model of the culturological content of the school textbook.

The research **problem** is the pedagogical theory of the culturological content of the school textbook and the influence of the four components of the educational content on the components of the personality experience structure.

The relevance, contradictions, the problem and the degree of its elaboration determined the theme of the research “The pedagogical conception of the culturological content of a modern school textbook”.

The research target is the content of school education.

The scope of the research is the culturological content of a modern school textbook.

The research hypothesis is the following assumption that if you develop a conception of the culturological content of the school textbook, then the culturological position of the person is formed, since this content contains an important resource of the culture of modern society.

The research objective is to develop and experimentally verify the pedagogical conception of the content of the school textbook as part of the culturological approach to education.

Tasks:

1 To determine the initial theoretical foundations for the representation of culture as a socio-pedagogical phenomenon in the context of modern theories of philosophy and cultural studies.

2 To clarify the theories of a person’s entry into culture and characterize the culturological position of the person in the aspect of psychological theories.

3 To substantiate three approaches within the framework of the culturological approach in education.

4 To establish the stages of development of the theory of the school textbook in the context of the stages of pedagogical knowledge.

5 To systematize the modern theories of the school textbook in accordance with the levels of consideration of pedagogical knowledge.

6 To develop a pedagogical model of the culturological content of the school textbook and describe its components.

7 To introduce a model of the culturological content of the school textbook into the process of teaching the English language and determine the level of formation of the culturological position of students.

The methodological basis of the research is a systemic and culturological approaches, revealing the patterns and trends of development of subordinate systems: society - culture - education and allowing to study the factors of their influence on the personal development of the student; an ontoculturological approach, orienting the education content towards the implementation and search for didactic tools, including a textbook, that implement the process of cognition-understanding-explanation by a person of the world and attitude to the world; personal-activity approach, which consists in focusing on the satisfaction of the moral and spiritual needs of each student, on the development of his creative potential.

The theoretical basis of the research was:

- the ideas of axiology about the essence of the category “value” (H. Rickert, M. Weber, W. Windelband and others), about the system of universal and personal values (G.K. Dzhonisova, K.A. Ismailova, N.D. Nikandrov, D.A. Nurgaliyeva, A.A. Tautenbayeva, V.Ya. Yadov, V. Frankl and others); an important role in substantiating the author’s scientific position on educational issues were played by the researches of the problems of the values formation among students of G.K.-G. Kaliyeva, V.P. Karibzhanova, K.O. Tyumenova, M.D. Shagyrbaeva and others, a number of conclusions about the value foundations of education of G.K. Dzhonisova, K.A. Ismailova, D.A. Nurgaliyeva, A.A. Tautenbaeva and others;

- psychological theories of personality development (B.G. Ananyev, A.G. Asmolov, L.S. Vygotsky, A.V. Petrovsky, G. Craig and others); psychological theory of activity (A.N. Leontyev, S.L. Rubinstein); psychology of adolescents (A.Ye. Lichko, Ye.F. Rybalko, R. Bayard and others); researches on the problem of characterizing the culturological position of a person of E. Arweck, M. King, L. Nucci, E. Oberle and others;

- the theory of the textbook, as well as the results of research on the design of the textbook content (A.Ye. Abylkasymova, V.P. Bepalko, E.G. Gelfman, A.K. Kusainov, N.N. Nurakhmetov, A.V. Khutorskoy and others), development of the didactic model of the textbook and its components (N.F. Vinogradova, G.M. Donskoy, D.D. Zuyev, K.N. Mamirova, B.S. Sarsekeyev, S.Ye. Chaklikova and others), functions (L.Ya. Zorina, V.P. Maksakovsky, A.Z. Rakhimov, M.N. Skatkin, N.F. Talyzina, D.T. Tanirbergenova and others).

Research methods and techniques: theoretical: socio-historical, conceptual and terminological methods in the analysis of literature, normative documents; synthesis, modeling, classification; empirical: interviewing, conversations, expert judgment; interpretation, analysis of textbooks, student responses; interrogative diagnostic methods (questionnaire); pedagogical experiment (designing of the textbook content; observation - during the testing of the textbook, training and counseling of teachers); qualitative and quantitative analysis: content and intent analysis of texts, scaling, diagnostic methods, statistical data processing.

Experimental facilities: the developed experimental textbook was introduced into the educational process in secondary school-gymnasium No. 9 and secondary schools No. 13 and 22 of Pavlodar.

The scientific novelty of the thesis research:

- the initial theoretical foundations for the representation of culture as a socio-pedagogical phenomenon in the context of modern theories of philosophy and cultural studies have been determined;

- theories of a person’s entry into culture have been clarified and the culturological position of the person in the aspect of psychological theories have been characterized;

- three approaches in the framework of the cultural approach to education have been substantiated;

- the stages of theory development of the school textbook have been established in the context of the stages of pedagogical knowledge;
- modern theories of the school textbook have been systematized in accordance with the levels of consideration of pedagogical knowledge;
- a pedagogical model of the culturological content of the school textbook has been developed and its components have been described;
- a model of the culturological content of the school textbook was introduced into the process of teaching the English language, and the level of formation of the culturological position of students was determined.

The theoretical significance of the research:

- the concepts “model of the culturological content of the textbook” and “culturological position of the person” have been substantiated and introduced into pedagogical science;
- the concept of culture as a socio-pedagogical phenomenon has been considered;
- the definition of the culturological approach to education as a concept of the methodology of pedagogy has been given, based on the systemic, activity and ontoculturological approaches, which reflects the qualitative characteristics of modern textbook theories;
- in the system of work on the textbook theory, three stages of the development of the theory have been distinguished: classical, non-classical, post-non-classical; three levels of consideration of the textbook theory have been established: methodological, didactic, methodical;
- on the basis of seven principles: the principle of axiologicality, the principle of empathy, the principle of focusing on the culturological content of education, the principle of problematicity and dialogicity, the principle of dialectic and polysemicity, the principle of orientation of education on the development of the cultural position of a person, the principle of meaningfulness and reflexivity, a pedagogical model of the culturological content of the textbook has been developed, consisting of four components: target, substantive, technological, effective.

The practical significance of the research:

- an experimental textbook has been developed and introduced, focusing the attention of teachers on the value-semantic aspects of the educational content, cultural methods of cognition;
- criteria, indicators and levels of the culturological position of the person have been developed, with which you can determine the formation of this position among students.

The developed theoretical provisions, conclusions, scientific and methodological recommendations can be used in the development of textbooks for comprehensive school, in the process of teaching the disciplines “Pedagogy”, “Didactics”, “Designing the content of education” at the undergraduate level.

Presentation of research results. The results of the research were presented at ten international, national scientific, methodological and scientific-practical conferences (Pavlodar, 2016, 2017; Czech Republic, 2017; Almaty, 2018; Belarus,

2018; Novosibirsk, 2018; Nur-Sultan, 2018; Ukraine, 2018; Moscow, 2018, 2019), in journals recommended by the Committee for Control in Education and Science of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan - 4 (PSU Bulletin, Pedagogical Series; KazNPU Bulletin, Pedagogical Sciences Series; Bulletin of the Karaganda University, Pedagogy Series; ENU Bulletin, Pedagogy. Psychology. Sociology. Series), in the journals included in the information database "Scopus" - 2 (Man in India, India, 2017; Science for Education Today, Russia, 2019).

The considerations submitted for the defense:

1 Theoretical and methodological foundations of designing a pedagogical conception: understanding of culture as a socio-pedagogical phenomenon; understanding of the development of the culturological position of the person; understanding of the culturological approach in education, which contributes to the disclosure of the systemic, active, value character of the education content.

2 The evolution of the pedagogical theory of the textbook in the context of the development stages of pedagogical knowledge and consideration levels of pedagogical knowledge, which concretizes the pedagogical conception of the culturological content of the textbook, including the law of cultural inheritance, the law of socialization, the law of sequence, the law of self-determination, the patterns of educating and developing education, the principles of culturally-oriented content (principle of axiologicality, principle of empathy, principle of focusing on the culturological content of education, the principle of problematicity and dialogicity, the principle of dialectic and polysemicity, the principle of orientation of education on the development of the culturological position of the person, the principle of meaningfulness and reflexivity), the model of the textbook and its functions.

3 Based on the systematic, activity-based, value-based nature of the education content, the principles of a culturally-oriented content of the textbook, the textbook content is presented as a model, which includes four components: target, substantive, technological and effective.

4 As an integrative criterion of a student's personal educational results, his or her culturological position of the person acts as an integral characteristic of an individual personality, reflecting the understanding of cognizable objects as self-valuable, interconnected with a person, value-ethical attitude to the world, to oneself based on the adoption of significant social, cultural meanings, life ideals. The developed assessment tools reveal the level indicators of the student's personal development in accordance with the value-semantic, value-activity, emotional-value components of his culturological position, increasing the objectivity of pedagogical diagnostics.

Thesis structure and volume: the thesis consists of an introduction, three chapters, conclusion, a reference list and appendices.

In the introduction the scientific apparatus of the research was presented, the relevance of the theme was substantiated, the level of its development was identified, the contradictions underlying the research problem were disclosed, the target and scope of the research were defined, the objective, hypotheses and the leading idea of the research were formulated, the tasks were set, the scientific novelty, theoretical

and practical significance of the research were revealed, the sources, stages and methods of the research were described, the considerations submitted for the defense were presented.

In the first chapter, “Education in the context of culture” the concept of culture was disclosed as a socio-pedagogical phenomenon, psychological theories of personality development were described, and the structure of the culturological approach to education was presented.

The second chapter “The development strategies of the theory of the school textbook as a subject of interdisciplinary research” described the theory of the school textbook in the context of three stages of development of pedagogical knowledge, substantiated the didactic theory of the school textbook, and developed a pedagogical model of the culturological content of the modern school textbook.

In the third chapter, “The introduction of a model of the culturological content of the school textbook into the process of teaching the English language”, during the searching experiment cultural focus on goal-setting in education was revealed, in the ascertaining experiment culturological content of the modern school textbooks was indicated, the forming experiment presented the methodology for the formation of the culturological position of students’ personalities, described and analyzed the results of the forming experiment.

In conclusion, the theoretical and practical results of the research were summarized, the main conclusions were formulated.

The appendix presented practical research materials.

Уайханова Меруерт Асетовнаның

«8D011 Педагогика және психология бағыты (6D010300 – Педагогика және психология мамандығы бойынша)» философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған «Қазіргі мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының педагогикалық тұжырымдамасы» тақырыбына диссертациялық жұмысының
АҢДАТПАСЫ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Соңғы онжылдықтардағы динамикалық әлеуметтік өзгерістер білім берудің мазмұнын жаңартудың қажеттігіне мәжбүрлеп отыр. Дәл осы білім беру саласы қоғамдық сана-сезімнің мәдени түрленуін озық басқаруды қамтамасыз ете отырып, адамгершілік өркениеттің келешегін айқындайтын, ұлттық және жекелеген байлықтың өлшемі болатын құндылықтарды таратуға және жаңадан өндіруге үнделген.

Қазақстан Республикасының Алғашқы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың ««Қазақстан-2050» Стратегиясы» атты Қазақстан халқына Жолдауында аталған ХХІ ғасырдың ХХІ ғасырдың он жаһандық сын-қатерінің тоғызыншы сын-қатері – өркениетіміз құндылықтарының дағдарысы болып табылады. Қазақстанның Алғашқы Президенті «біз мемлекеттілігіміздің рухани мәселелерінің маңызы экономикалық, материалдық қатардағы мәселелерден кем болмайтын даму кезеңіне кіріп отырмыз. Осының нәтижесінде мемлекеттің даму доктринасында «қазақстандық патриотизм, келісім, тең құқықтық, бірлік және толеранттылық, үш тілділік, мәдениет, дәстүрлер» сияқты құндылықтарды нығайтудың маңыздылығы белгіленді», деп атап өтті.

Осыған орай Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында білім берудің мақсаттары бірқатар негізгі ұғымдарда ашып көрсетілген: жалпы адами құндылықтардың басымдығы, адамның өмірі мен денсаулығы, тұлғаның еркін дамуы, азаматшылықты, еңбек сүйгіштікті, адамның құқықтары мен бостандығына құрметті тәрбиелеу, тұлғаның ұлттық және әлемдік мәдениетке бірігуі. Мәдени мәнмәтіннің кіріспесі белгілі бір білімді, машықты, дағдыларды игеріп қана қоймай, қызметтің, оның ішінде шығармашылық қызметтің тәсілдерін игеріп қана қоймай, сонымен қатар мәдениет құбылыстарына құндылық тұрғысынан көзқарасты айқындауға бағытталған. Мектептегі білім берудің мәдениеттанулық тәсілдеменің бөлінуі білім берудің мазмұнын жаңарту, қайта қарау жолдарын айқындау үшін жаңа мүмкіншіліктер ұсынады.

Ұлттық зерттеулер көрсеткендей, қазақстандық азаматтар қазіргі заманғы білім беру жүйесіне қатысты өздерінің келешегін халықтың шоғырлануымен, жалпы адами басымдықтардың бекуімен байланыстырады. Дегенмен де «Тәуелсіздіктің ұрпағы: Олар кімдер» атты қазақстандық социологиялық зерттеуде жас буын әлі де рухани құндылықтарды прагматизмнен кейінгі орынға қойып отырғаны анықталды: мысалы, «молшылық, игілік» деген ұғымдар рухтандырушылық, арұждан, төзімділік деген ұғымдарға қарағанда маңыздырақ. Адамның саяси, экономикалық, мәдени қызметінің мәні ретіндегі материалдық игіліктер және пайдалы білімді өндіру, дарашылдық, тұтыну үшін мәдени құндылықтардан бас тартудың жағымсыз үрдістері антропологиялық,

рухани дағдарысты сипаттайды, мұның қауіптілігі социум тұтастық ретінде дамуға қабілеттілігін жоғалтуынан тұрады.

Жоғарыда айтылғандардың аясында қазақстандық қоғамның проблемаларын шешу үшін Қазақстан Республикасының Алғашқы Президентінің «Рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы ұсынылды. Бағдарламаның мәнісі – «Барлық заманауи тәуекелдер мен жаһандану бағдарларын ескере отырып, қазақстандықтардың рухани құндылықтарын қайта жаңғырту» болып табылады. Мақалада «қоғамдық сана-сезімді жаңғырту, бәсекеге қабілеттілікті, прагматизмді дамыту, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімнің салтанатын құру, азаматтардың эволюциялық дамуы мен санасының ашықтығының» маңыздылығы баса айтылған. Бұл қасиеттер бүгінгі әрбір қазақстандықтың негізгі бағдары болуы тиіс». Сондықтан құндылықтар тұлғаның дамуының қозғаушы күші болып табылады.

Бір ұрпақтан екінші ұрпаққа мәдени тәжірибені, мәдени мұраны беру үрдісі және жаңа құндылықтар құру қазіргі білім беру жүйесіндегі мәдени құндылықтар мен дәстүрлерді сақтап қалу және жалғастыру проблемасын шиеленістіреді. Бұл үрдіс табысты жүзеге асу үшін білім беру ұйымында бірізділік және ішкі жарасушылық қажет, сондықтан қазақстандық білім беру жүйесін жаңғырту жағдайларында мәдениеттанулық, жүйелік, қызметтілік, онтомәдениеттанулық тәсілдемелерінің негізінде білім берудің мазмұнын қайта қарау қажет, бұл тұлғаның мәдени әлеуетін күшейтуі тиіс.

Мәселенің ғылыми әзірленгендігінің дәрежесін талдау әлеуметтік-педагогикалық феномен ретінде пәнаралық жалпылаудың негізінде оқулықтың мәдениеттанулық мазмұнының педагогикалық тұжырымдамасын әзірлеу үшін жағдайлардың бар екенін растайды. Дәуірдің мәдени-тарихи дамуына және мәдениеттің өркениеттегі эволюциясына, қоғамдық-экономикалық формацияға көптеген түркі ойшылдары өздерінің еңбектерін арнады, атап айтқанда: Әбу Насыр Әл-Фараби, Ж. Баласағұн, М. Қашқари, А. Яссауи және т.б.; сондай-ақ қазақ ағарту классиктері - Ы. Алтынсарин, Ш. Уәлиханов, А. Құнанбаев; қазақ ағартушылары - Ж. Аймауытов, А. Байтұрсынов, М. Дулатов, М. Жұмабаев, Ш. Құдайбердиев және тағы басқалары. Болмыстың салалар біртұтастығы, адам туралы қорытындылардың негізінде олар қоғамның дамуындағы гуманитарлық бағытты анықтады, өйткені адамды әлемнің құрылуының негізі деп санады. Бұл идея бүгінгі күннің философтары мен мәдениеттанушыларының, мысалы, Т.Х. Ғабитовтың, Ғ. Есімнің, Н.Ә. Назарбаевтың, Б.Ғ. Нұржановтың, А.Н. Нысанбаевтың және т.б. еңбектерінде де орын алды. Осы проблеманы зерттеп білуде А.И. Арнольдovтың, Н.А. Бердяевтің, Е.А. Вавилиннің, М.С. Каганның, Д.С. Лихачевтің, А.Ф. Лосевтің, Э.С. Маркарянның, В.М. Межуевтің, В.М. Розиннің, В.С. Соловьёвтің, В.С. Стёпиннің, П.А. Флоренскийдің, Е. Hall, G. Hofstede; С. Kluckhohn, F. Strodtbeck және т.б. еңбектерінің де маңызы зор, олар қоғамның дамуында рухани, мәдениеттанулық факторларының, әлеуметтік және жеке тұлғалық мәселелерді шешуде адамның рөлі туралы

философиялық антропология идеяларының, адамның антологиялық мінездемесінің артушы рөлін айқындады.

Мәдениеттегі жеке тұлғаны зерттеп білуде М. Herskovits, D. Matsumoto, M. Mead, I. Phinney, M. Rotheram және т.б. әзірлеген мәдениеттену және әлеуметтену теориялары қомақты үлес қосты. Ғалымдар адам өзінің дамуында мәдениеттену және әлеуметтену процестерінен өтеді, және де зерттеушілердің пікірінше, мәдениеттену барысында адам өзінің туған мәдениетімен қиыса бітіп тәрбиелі болады, әлеуметтену барысында адам қоғамдағы мінез-құлық ережелеріне үйренеді деп анықтады. Сөйтіп, мәдениеттену әлеуметтену процесінің өніміне, яғни адамның дамуы барысында игерілетін мәдениеттің субъективтік ішкі психологиялық аспектілеріне жатады.

Жеке тұлғаның проблемасы А.Г.Асмоловтың, Л.С. Выготскийдің, А.Н. Леонтьевтің, Ж.И. Намазбаеваның, А.В. Петровскийдің, С.Л. Рубинштейннің және т.б. іргелі еңбектерінде теориялық негізге ие болды. Жеке тұлғаның дамуының түрлі аспектілерін Н.Б. Жиенбаева (тұлғаның белсенділігін дамыту), М.С. Мақашеваның (көпмәдениетті тұлғаны тәрбиелеу), А.К. Сатова (дарындылардың тұлғасын дамыту) және т.б. сипаттады. Тұлғаның эмоционалдық саласының ерекшеліктерін J. Casioppo, J. Jasper, R. Plutchik, M. Sullivan, E. Summers-Effler және т.б. оқымыстылар зерделеп, эмоциялардың мәні мен сипаттамасын айқындады, эмоцияның оқу процесіне ықпалын анықтады. И. Я. Лернер бойынша эмоциялар білім беру мазмұнының мәдениеттанулық тұжырымдамасына компонент ретінде кіргізілсе де, дегенмен эмоциялар танып білу процесінде әсер алу тәжірибесі ретінде іс-тәжірибеде жеткілікті түрде қаралған жоқ. Тұлғаның мәдени ұстанымы мінездемесінің проблемасы E. Arweck, M. King, L. Nucci, E. Oberle және т.б. зерттеулерінде қаралды.

Адамды, оның сана-сезімі мен тыныс-тірлішігін түсінуде және түсіндіруде өзекті ретінде «мәдениет» феноменін түсіну қажеттігі мәдениеттанулық тәсілдемені көкейтесті етуді себептейді. Білім беру процесінде мәдениеттанулық тәсілдемені іске асыру, оның жүйе құрушы рөлі Г.Т. Алдамбергенованың, Г.А. Омарованың, Ж.Т. Сарыбекованың, К.Ж. Төребаеваның және т.б. еңбектерінде талқыланады. Білім берудегі мәдениеттанулық тәсілдемені әзірлеген шетелдік ғалымдар: E. B. Бондаревская; И.Ф. Исаев, В.А. Слостенін, Н.Б. Крылова, S. Davies, J. Durlak, J. Halstead, G. Ladson-Billings, T. Lovat, D. Paris және т.б.

Болмыстың бүкіл тұтастығында және өзара байланысында жеке тұлғаны зерделеуді жариялайтын мәдениеттанулық тәсілдеменің негізгі баптары келесі тұжырымдамаларда көрсетіледі: білім беру мазмұнының мәдениеттанулық тұжырымдамасы (В.В. Краевский, И.Я. Лернер, М.Н. Скаткин); гуманистік педагогика тұжырымдамасы (М. Ералиева, О.Н. Журавлёва, А.К. Каймулдина және т.б.); В.С. Библердің мәдениеттер диалогінің мектебі; аксиологиялық тұжырымдама (Г.И.-Г. Калиева, В.П. Карибжанова, К.О. Тюменова, М.Д. Шагырбаева және т.б.). Бұл зерттеулер білім беру мен тәрбиені

мәдениетпен байланысты түсіну керектігін, құндылықтарды тәрбиелеудің мақсаттарына кіретіндігін дәлелдейді.

Қазіргі педагогикада білім берудегі мәдениеттанулық тәсілдеме педагогикалық білімнің негізі ретінде ғылыми білімнің бірнеше деңгейлерінде қарастырылады, ал педагогикалық теориялар оқулық құрудың негізгі шешімдерін ашады. Педагогикалық ғылымның әдіснамалық негіздемелерін М.А. Данилов, Е. Жұматаева, В.В. Краевский, А.И. Пискунов, Ш.Т. Таубаева және т.б. әзірледі. Білім берудегі әдіснамалық тәсілдемелерді келесі ғалымдар зерттеді, атап айтқанда: жүйелік тәсілдеме – А.М. Абдыров, Ф.Ф. Королев, А.Г. Кузнецова, В.Н. Садовский және т.б.; әрекеттік тәсілдеме – Д.Н. Богоявленский, Е.Д. Божович, Е.Н. Кабанова-Меллер, А.А. Папышев, З.А. Решетова, Н.Ф. Талызина, Г.И. Щукина және т.б.; тұлғалық-бағдарланған тәсілдеме – Е.В. Бондаревская, М.А. Құсайынова, А.А. Сәрсембаева, В.В. Серіков, И.С. Якиманская, J. Bruner және т.б.

Педагогикада білім берудің мазмұнын құру үшін ғылыми шешімдер тұжырымдалған (И.К. Журавлёв, М.В. Кларин, В.В. Краевский, О.Н. Крылова, В.С. Леднёв, И.Я. Лернер, Л.М. Перминова және т.б.); оқушының жеке тұлғалық дамуының мақсаттарына сәйкес мазмұнды іріктеу туралы теориялық қорытындылар терең зерттелген (В.П. Голованов, В.И. Загвязинский, В.В. Краевский, И.С. Якиманская және т.б.); қазіргі заманғы дидактика негіздері қарастырылады (В.Х. Адилова, Е.И. Бурдина, О.Н. Журавлёва, Н.Э. Пфейфер, Е.И. Снопкова, Н.М. Ушакова және т.б.).

Оқулық құрудың әдістемелік негіздерін, оқулықтың мәтінін бағалаудың мазмұнды және формалды тәсілдерін, оқулықты педагогикалық жүйе ретінде талдауды В.Г. Бейлинсон, В.П. Беспалько, Д.Д. Зуев және т.б. зерттеді. Оқулықты құру және талдау, функциясы, оқулықтардың түрлері пішінінде оқулыққа қойылатын талаптарды шетелдік дидакттар, атап айтқанда: Lee J. Cronbach, H. Strietzel, G. Meyendorf, F.-M. Gerard және т.б. ұсынды. Отандық педагогикалық ғылымда осы мәселе бойынша зерттеулер келесі ғылыми еңбектермен ұсынылды: оқулықтар құру және кітаптану мәселелері – У.А. Асыллов, А.К. Құсайынов; оқулықтар мен ОӘК элементтерін әзірлеуге қойылатын дидактикалық талаптар – А.Е. Әбілқасымова, Ж.А. Қараев, Н.Н. Нұрахметов, С.Е. Чакликова; оқулықтардың ғылыми-педагогикалық негіздері – Г.А. Аужанова, К.Р. Қалкеева, К.Н. Мамырова; мектеп оқулықтарын жетілдірудің педагогикалық шарттары – Б.С. Сәрсекеев, Д.Т. Тәңірбергенова; электронды оқулықтарды құрудың ғылыми-теориялық принциптері және ақпараттық мәдениетті қалыптастыру – Д.М. Джусубалиева, А.С.Қадырова, А.И. Тажигулова.

Оқулық теориясында ғылыми жетістіктер бар болғанына қарамастан, мектеп оқулығының оқыту мақсаттарының тәрбиелік аспектілеріне, мазмұнына, оқыту әдістеріне ықпалын қамтитын мәдениеттанулық мазмұнының проблемасы әрі қарай мәнін түсінуді талап етеді. Бұл білім беру саласындағы мәдениеттанулық тәсілдеме тұрғысынан бүгінгі күннің оқулығын жетілдіру резервтері туралы куәландырады. Бұл айтылған сөз заманауи мектеп

оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының педагогикалық теориясы туралы өзіндік құбылыс ретінде айту заңды деп болжауға негіз береді.

Оқулықтың мәдени мазмұны мәселесінің теориялық мәнін түсінуде оқулықтың заманауи теориясының алдында жаңа сұрақтар туындайтын **қарама-қайшылықтар** шығады:

- мәдениетке қойылатын заманауи талаптар мен білім беруді мәдениетпен байланысты қарау қажеттігі арасындағы қайшылықтар;

- мектеп оқулығы теориясының алуан-түрлігі мен мектеп оқулығының мазмұнының тұжырымдамасын әзірлеу дәрежесі арасындағы қайшылық;

- мектеп оқулығының модельдері мен мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының моделін жобалау арасындағы қарама-қайшылық.

Зерттеудің мәселесі - мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының педагогикалық теориясы және тұлғаның тәжірибесі құрылымының компоненттеріне білім беру мазмұнының төрт компонентінің әсері.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі, қарама-қайшылықтар, мәселесі және оның әзірлеу дәрежесі «Қазіргі мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының педагогикалық тұжырымдамасы» тақырыбын айқындады.

Зерттеудің объектісі - мектептегі білім берудің мазмұны.

Зерттеудің пәні - қазіргі мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұны.

Зерттеудің болжамы келесіден тұрады, егер мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнын әзірлесе, онда жеке тұлғаның мәдениеттанулық ұстанымы қалыптасады, өйткені осы мазмұнының негізінде заманауи қоғам мәдениетінің маңызды ресурсы қаланған.

Зерттеудің мақсаты - білім беру саласындағы мәдениеттанулық тәсілдеме аясында мектеп оқулығының мазмұнының педагогикалық тұжырымдамасын әзірлеу және экспериментті түрде тексеру.

Міндеттер:

1 Философия мен мәдениеттанудың заманауи теорияларымен байланыста мәдениетті әлеуметтік-педагогикалық құбылыс ретінде көрсету бойынша бастапқы теориялық негіздемелерді айқындау.

2 Адамның мәдениетке кіру теориясын нақтылау және психологиялық теориялар аспектісінде тұлғаның мәдениеттанулық ұстанымын сипаттау.

3 Білім берудегі мәдениеттанулық тәсілдеменің шеңберіндегі үш тәсілдемелерді негіздеу.

4 Педагогикалық білімнің кезеңдері кесігінде мектеп оқулығының теориясын дамыту кезеңдерін айқындау.

5 Педагогикалық білімді қараудың деңгейлеріне сәйкес мектеп оқулығының заманауи теорияларын жүйеге келтіру.

6 Мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының педагогикалық моделін әзірлеп дайындау және оның компоненттерін сипаттау.

7 Мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының моделін ағылшын тілін үйрету процесіне ендіру және оқушының мәдениеттанулық ұстанымының қалыптасқандық деңгейін анықтау.

Зерттеудің әдіснамалық негізі қатар бағынған жүйелердің заңдылықтары мен үрдістерін ашатын жүйелі де мәдениеттанулық тәсілдемелері болып табылады: қоғам-мәдениет-білім және оқушының тұлғалық дамуына олардың ықпалын зерттеуге мүмкіншілік беретін факторлар; оқулықты қоса алғанда, адамның әлемді тану-түсіну-түсіндіру процесін және әлемге көзқарасын іске асыратын дидактикалық құралдарды қолдануға және іздеуге білім берудің мазмұнын бағдарлайтын онтомәдениеттанулық тәсілдеме; әрбір оқушының адамгершілік-рухани қажеттіктерін қанағаттандыруға, оның шығармашылық потенциалын дамытуға бағдарлаудан тұратын тұлғалық-әрекеттік тәсілдеме.

Зерттеудің теориялық негізін мыналар құрады:

- «құндылық» санатының мәні туралы аксиология теориясы (Н. Rickert, M. Weber, W. Windelband және т.б.), жалпы адамдық және тұлғалық құндылықтар жүйесі туралы (Г.К. Джонисова, К.А. Исмаилова, Н.Д. Никандров, Д.А. Нұрғалиева, А.А. Таутенбаева, В.Я. Ядов, V. Frankl және т.б.); автордың тәрбие мәселелері бойынша ғылыми ұстанымын негіздеуде Г.К.-Г. Қалиеваның, В.П. Карибжанованың К.О. Тюменованың, М.Д. Шағырбаеваның және т.б. оқушылардың құндылықтарын қалыптастыру проблемаларын зерттеулері, Г.К. Джонисованың, К.А. Исмаилованың, Д.А. Нурғалиеваның, А.А. Таутенбаеваның білім берудің құндылық негіздемелері туралы жасаған бірқатар қорытындылары маңызды рөл атқарды;

- тұлғаның дамуының психологиялық теориялары (Б.Г. Ананьев, А.Г. Асмолов, Л.С. Выготский, А.В. Петровский, G. Craig және т.б.); қызметтің психологиялық теориясы (А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн); жасөспірімдер психологиясы (А.Е. Личко, Е.Ф. Рыбалко, R. Bayard және т.б.); тұлғаның мәдениеттанулық ұстанымын сипаттау мәселесі бойынша зерттеулер E. Arweck, M. King, L. Nucci, E. Oberle және т.б.;

- оқулық теориясы, сондай-ақ оқулықтың мазмұнын құрылымдау мәселесі бойынша зерттеулердің нәтижелері (А.Е. Абылкасымова, В.П. Беспалько, Э.Г. Гельфман, А.К. Құсайынов, Н.Н. Нұрахметов, А.В. Хуторской және т.б.), оқулықтың дидактикалық моделін және оның компоненттерін әзірлеу (Н.Ф. Виноградова, Г.М. Донской, Д.Д. Зуев, К.Н. Мамырова, Б.С. Сәрсекеев, С.Е. Чакликова және т.б.), функциялары (Л.Я. Зорина, В.П. Максаковский, А.З. Рахимов, М.Н. Скаткин, Н.Ф. Талызина, Д.Т. Тәңірбергенова және т.б.).

Зерттеудің әдістері және тәсілдері: теориялық: әдебиетті талдау кезіндегі әлеуметтік-тарихи, түсініктемелік-терминологиялық әдістер, нормативтік құжаттар; синтез, модельдеу, жіктеу; эмпириялық: сұхбат алу, әңгімелесу, сараптамалық бағалау, түсіндіру, оқулық мәтіндерін, оқушылардың жауаптарын талдау; сауалнамалық-диагностикалық әдістер (сауалнама); педагогикалық эксперимент (оқулықты сынап байқау, мұғалімдерді оқыту және кеңес беру барысында оқулықтың мазмұнын жобалау; бақылау); сапалық және сандық талдау; контент-және мәтіндерді интен-талдау, шәкілдеу, диагностикалық әдістер, деректерді статистикалық өңдеу.

Зерттеудің эксперименттік базасы: әзірленіп жасалған эксперименттік оқулық Павлодар қаласының №9 жалпы орта білім беру мектеп-гимназиясындағы және №13 және №22 жалпы орта білім беру мектептеріндегі оқу процесіне енгізілді.

Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы:

- философия мен мәдениеттанудың заманауи теорияларымен байланыста мәдениетті әлеуметтік-педагогикалық құбылыс ретінде көрсету жөніндегі бастапқы теориялық негіздемелер айқындалды;

- адамның мәдениетке кіру теориясы нақтыланып, психологиялық теориялар аспектісінде тұлғаның мәдениеттанулық ұстанымы сипатталды;

- білім берудегі мәдениеттанулық тәсілдеменің шеңберіндегі үш тәсілдемелері негізделді;

- педагогикалық білімнің кезеңдері кесігінде мектеп оқулығының теориясын дамыту кезеңдері айқындалды;

- педагогикалық білімді қараудың деңгейлеріне сәйкес мектеп оқулығының заманауи теориялары жүйеленді;

- мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының педагогикалық моделі әзірлеп дайындалды және оның компоненттеріне сипаттама берілді;

- мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының моделі ағылшын тілін оқыту процесіне ендірілді және оқушының мәдениеттанулық ұстанымының қалыптасу деңгейі анықталды.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы:

- педагогикалық ғылымға «оқулықтың мәдениеттанулық мазмұнының моделі», «тұлғаның мәдениеттанулық ұстанымы» ұғымдары негізделіп, енгізілді;

- мәдениеттің әлеуметтік-педагогикалық құбылыс ретіндегі ұғымы қаралды;

- білім берудегі мәдениеттанулық тәсілдемеге жүйелік, әрекеттік және онтомәдениеттанулық тәсілдемелеріне негізделген педагогика әдіснамасы ұғымы ретінде анықтама берілді, бұл оқулықтың заманауи теорияларының сапалық сипаттамасын бейнелейді.

- оқулық теориясымен жұмыстың жүйесінде теорияны дамытудың үш кезеңі бөліп көрсетілген: классикалық, бейклассикалық, пост бейклассикалық; оқулық теориясын қараудың үш деңгейі анықталды: әдіснамалық, дидактикалық, әдістемелік;

- жеті принциптің негізінде: аксиологиялық принципі, эмпатиялық принципі, білім берудің мәдениеттанулық мазмұнына бағытталғандық принципі, проблемалық және диалогтық принципі, диалектикалық және полисемиялық принципі, оқытуды тұлғаның мәдениеттанулық ұстанымын дамытуға бейімдеу принципі, ойланғандық және рефлексиялық принципі, оқулықтың мәдениеттанулық мазмұнының педагогикалық моделі әзірленді, ол мына төрт компоненттен тұрады: мақсатты, мазмұнды, технологиялық, нәтижелік.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы:

- оқыту мазмұнының құндылық-мағыналық аспектілеріне, танымның мәдени тәсілдеріне мұғалімдердің назарын тоқтататын эксперименттік оқулық әзірленіп енгізілді;

- олардың көмегімен оқушының осы ұстанымының қалыптасуын анықтауға болатын тұлғаның мәдениеттанулық ұстанымының критерийлері, көрсеткіштері және деңгейлері әзірленді.

Әзірленген теориялық ережелер, қорытындылар, ғылыми-әдістемелік ұсыныстар орта білім беру мектептеріне арналған оқулықтарды әзірлеу кезінде, «Педагогика», «Дидактика», бакалавриат деңгейінде «Білім берудің мазмұнын жобалау» пәндерін оқыту процесінде пайдаланылуы мүмкін.

Зерттеудің нәтижелерін сынап байқау және енгізу. Зерттеудің нәтижелері он халықаралық, республикалық ғылыми, ғылыми-әдістемелік және ғылыми-практикалық конференцияда (Павлодар қ., 2016, 2017; Чехия, 2017; Алматы, 2018; Беларусь, 2018; Новосибирск, 2018; Нұр-Сұлтан, 2018; Украина, 2018; Мәскеу, 2018, 2019), Қазақстан Республикасы Білім беру және ғылым министрлігінің білім беру және ғылым саласындағы бақылау жөніндегі Комитет ұсынған журналдарда ұсынылды – 4 (ПМУ хабаршысы, «Педагогикалық» сериясы; ҚазҰПУ хабаршысы, «Педагогикалық ғылымдар» сериясы; Қарағанды университетінің хабаршысы, «Педагогика» сериясы; ЕҰУ хабаршысы, «Педагогика. Психология. Әлеуметтану» сериясы), «Scopus» - 2 ақпараттық базасына кіретін журналдардағы жарияланымдар (Man in India, Индия, 2017; Science for Education Today, Ресей, 2019).

Қорғауға ұсынылатын қағидалар:

1 Педагогикалық тұжырымдама құрудың теориялық-әдіснамалық негіздері: мәдениетті әлеуметтік-педагогикалық құбылыс ретінде ұғыну; тұлғаның мәдениеттанулық ұстанымын дамыту туралы түсінік, білім беру мазмұнының жүйелік, әрекеттік, құндылық сипатын ашуға мүмкіндік туғызатын білім берудегі мәдениеттанулық тәсілдемені түсіну.

2 Оқулықтың мәдениеттанулық мазмұнының педагогикалық тұжырымдамасын нақтылайтын, мәдениетті мұраға алу заңын, әлеуметтендіру заңын, бірізділік заңын, өзін-өзі айқындау заңын, тәрбиелеуші және дамытушы оқытудың заңдылықтарын, мәдениеттанулық-бағдарланған мазмұны принциптерін (аксиологиялық принципін, эмпатиялық принципін, білім берудің мәдениеттанулық мазмұнына бағытталғандық принципін, проблемалық және диалогтық принципін, диалектикалық және полисемиялық принципін, оқытуды тұлғаның мәдениеттанулық ұстанымын дамытуға бейімдеу принципін, ойланғандық және рефлексиялық принципін) қамтитын, педагогикалық білімді дамыту кезеңдері және педагогикалық білімді қарау деңгейлері кесігінде оқулықтың педагогикалық теориясының эволюциясы, оқулықтың моделі және оның функциялары.

3 Білім берудің мазмұнының жүйелік, әрекеттік, құндылық сипатына, оқулықтың мәдениеттанулық-бағдарланған мазмұны принциптеріне негізделе

отырып, оқулықтың мазмұны құрамына төрт компонент кіретін модель ретінде ұсынылды: мақсатты, мазмұнды, технологиялық, нәтижелік.

4 Оқушының тұлғалық білім алу нәтижелерінің біріккен критерийі ретінде өзі бағалайтын, адаммен өзара байланысқан, маңызды әлеуметтік, мәдени маңыздарды, өмірлік әрекет идеалдарын қабылдаудың негізінде әлемге, өзіне деген құндылық-этикалық көзқарасын, танылатын нысандардың түсінуін көрсететін оның жеке тұлғасының тұтас мінездемесі ретіндегі тұлғаның мәдениеттанулық ұстанымы болып табылады. Әзірленген бағалау құралы педагогикалық диагностиканың әділдігін арттыра отырып, оқушының мәдениеттанулық ұстанымының құндылық-әрекеттік, эмоциялық-құндылық компоненттеріне сәйкес оның тұлғалық дамуының деңгейлік көрсеткіштерін анықтайды.

Диссертацияның құрылымы: диссертация кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және қосымшалардан тұрады.

Кіріспеде зерттеудің ғылыми аппараты ұсынылған, тақырыптың маңыздылығы негізделген, оның әзірлену деңгейі белгіленген, зерттеу мәселесінің негізінде жатқан қарама-қайшылықтар анықталған, зерттеу объекті мен пәні айқындалған, мақсаты, болжамы мен жетекші идеясы тұжырымдалған, міндеттер қойылған, ғылыми жаңалығы, зерттеудің теориялық және практикалық маңыздылығы ашылып көрсетілген, зерттеудің дереккөздері, кезеңдері мен әдістері сипатталған, қорғауға шығарылатын қағидалар ұсынылған.

Бірінші «Мәдениетпен байланыста білім беру» бөлімінде мәдениеттің мәнмәтіні әлеуметтік-педагогикалық құбылыс ретінде ашылған, тұлғаны дамытудың психологиялық ойтұжырымдары сипатталған, білім берудегі мәдениеттанулық тәсілдеменің құрылымы берілген.

Екінші «Пәнаралық зерттеу мәні ретінде мектеп оқулығы теориясын дамыту стратегиясы» бөлімінде педагогикалық білімді дамытудың үш кезеңі кесігінде мектеп оқулығының теориясы сипатталған, мектеп оқулығының дидактикалық ойтұжырымы негізделген, заманауи мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының педагогикалық моделі әзірленген.

Үшінші «Мектеп оқулығының мәдениеттанулық мазмұнының моделін ағылшын тіліне оқыту процесіне енгізу» бөлімінде іздену экспериментінің барысында білім берудегі мақсатты тұжырымдаудың мәдениеттанулық бағыты анықталған, белгілеуші экспериментте заманауи мектеп оқулықтарының мәдениеттанулық мазмұны белгіленген, қалыптастырушы экспериментте оқушылар тұлғасының мәдениеттанулық ұстанымын қалыптастырудың әдістемесі ұсынылған, қалыптастырушы эксперименттің нәтижелері сипатталып, талданған.

Қорытындыда жүргізілген зерттеудің теориялық және практикалық нәтижелері жалпыланып, негізгі қорытындылар тұжырымдалған.

Қосымшада зерттеудің практикалық материалдары ұсынылған.

АННОТАЦИЯ

диссертационной работы Уайхановой Меруерт Асетовны
«Педагогическая концепция культурологического содержания современного
школьного учебника», представленной на соискание степени доктора
философии (PhD) по направлению подготовки «8D011 (специальности
6D010300 – Педагогика и психология)»

Актуальность темы исследования. Динамичные социальные изменения последних десятилетий диктуют необходимость обновления содержания образования. Именно сфера образования призвана транслировать и воспроизводить ценности, обеспечивая опережающее управление культурной трансформацией общественного сознания, при которой человечность определит будущее цивилизации, станет мерилom национального и индивидуального богатства.

В Послании Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»» девятым вызовом из десяти глобальных вызовов XXI века является кризис ценностей нашей цивилизации. Первый Президент Казахстана подчёркивает, что «мы вступаем в такой период развития нашей государственности, когда вопросы духовного будут иметь не меньшее значение, чем вопросы экономического, материального порядка». Вследствие этого в доктрине развития государства обозначена важность укрепления таких ценностей, как «казахстанский патриотизм, согласие, равноправие, единство и толерантность, трёхъязычие, культура, традиции».

В этой связи в законе Республики Казахстан «Об образовании» цели образования раскрываются в ряде ключевых понятий: приоритет общечеловеческих ценностей, жизни и здоровья человека, свободного развития личности; воспитание гражданственности, трудолюбия, уважения к правам и свободам человека, интеграция личности в национальную и мировую культуру. Введение культурного контекста направлено на усвоение не только определённых знаний, умений, навыков, не только освоение способов деятельности, в том числе творческой, но и выявление ценностного отношения к явлениям культуры. Детерминация культурологического подхода в школьном образовании предоставляет новые возможности для определения путей обновления, пересмотра содержания образования.

Как показывают национальные исследования, казахстанские граждане свои ожидания по отношению к современной системе образования связывают с консолидацией народа, утверждением общечеловеческих приоритетов. Тем не менее, в казахстанском социологическом исследовании «Поколение независимости: Кто они такие» выявлено, что духовные ценности молодого поколения все ещё уступают место прагматизму: например, понятие «достаток» более значимо, нежели духовность, совесть, терпимость. Производство материальных благ и полезного знания как смысл политической, экономической, культурной деятельности человека, негативные тенденции отказа от культурных ценностей в пользу ориентаций на индивидуализм, потребление характеризуют антропологический, духовный кризис, опасность

которого состоит в том, что социум утрачивает способность развиваться как целостность.

В свете вышесказанного для решения проблем казахстанского общества была представлена программная статья Первого Президента Республики Казахстан «Рухани жаңғыру». Суть программы – «возрождение духовных ценностей казахстанцев с учётом всех современных рисков и вызовов глобализации». Статья подчёркивает важность «модернизации общественного сознания, развития конкурентоспособности, прагматизма, сохранения национальной идентичности, популяризации культа знания, эволюционного развития и открытости сознания граждан. Эти качества должны стать основными ориентирами современного казахстанца». Поэтому ценности выступают как движущие силы развития личности.

Процесс передачи культурного опыта, культурного наследия от одного поколения к другому и созидание новых ценностей обостряют проблему сохранения и воспроизводства культурных ценностей и традиций в современной системе образования. Для того, чтобы этот процесс осуществлялся успешно, нужна последовательность и внутренняя согласованность в организации системы образования, поэтому в условиях модернизации казахстанского образования необходимо пересмотреть содержание образования на основе культурологического, системного, деятельностного, онтокультурологического подходов, что должно усилить культурный потенциал личности.

Анализ **степени научной разработанности проблемы** подтверждает наличие условий для разработки педагогической концепции культурологического содержания учебника на основе междисциплинарного обобщения как социально-педагогического феномена. Культурно-историческому развитию эпохи и эволюции культуры в цивилизации, общественно-экономической формации посвятили свои труды тюркские мыслители – Аль-Фараби, Ю. Баласагуни, М. Кашгари, А. Яссави и др.; классики казахского просвещения – И. Алтынсарин, Ч. Валиханов, А. Кунанбаев; казахские просветители – Ж. Аймауытов, А. Байтурсынов, М. Дулатов, М. Жумабаев, Ш. Кудайбердиев и др. На основе выводов о единстве сфер бытия, о человеке они установили гуманитарную направленность в развитии общества, так как считали человека основой мирозидания. Эта идея присутствует в работах таких современных философов и культурологов, как Т.Х. Габитова, Г. Есима, Н.А. Назарбаева, Б.Г. Нуржанова, А.Н. Нысанбаева и др. Большое значение для изучения проблемы имеют труды А.И. Арнольдова, Н.А. Бердяева, Е.А. Вавилина, М.С. Кагана, Д.С. Лихачёва, А.Ф. Лосева, Э.С. Маркаряна, В.М. Межуева, В.М. Розина, В.С. Соловьёва, В.С. Стёпина, П.А. Флоренского, Е. Hall, G. Hofstede; С. Kluckhohn, F. Strodbeck и др., которые установили возрастающую роль духовных, культурологических факторов в развитии общества, идеи философской антропологии о роли человека в решении социальных и личностных проблем, онтологические характеристики человека.

Значительный вклад в изучение личности в культуре внесли теории инкультурации и социализации, разрабатываемые М. Herskovits, D. Matsumoto, M. Mead; I. Phinney, M. Rotheram и др. Учёные определили, что в своем развитии человек проходит процессы инкультурации и социализации, при этом, по мнению исследователей, в процессе инкультурации человек, срастаясь с родной культурой, становится воспитанным, в процессе социализации человек обучается правилам поведения в обществе. Таким образом, инкультурация относится к продуктам процесса социализации – субъективным внутренним психологическим аспектам культуры, которые усваиваются в процессе развития человека.

Проблема личности получила теоретическое обоснование в фундаментальных трудах А.Г. Асмолова, Л.С. Выготского, А.Н. Леонтьева, Ж.И. Намазбаевой, А.В. Петровского, С.Л. Рубинштейна и др. Различные аспекты развития личности описаны Н.Б. Жиенбаевой (развитие активности личности), М.С. Макашевой (воспитание поликультурной личности), А.К. Сатовой (развитие личности одаренных) и др. Особенности эмоциональной сферы личности изучались J. Casioppo, J. Jasper, R. Plutchik, M. Sullivan, E. Summers-Effler и др., которые определили сущность и характеристики эмоций, установили влияние эмоций на процесс обучения. Хотя эмоции включены в культурологическую концепцию содержания образования, по И. Я. Лернеру, в качестве неотъемлемого компонента, в то же время эмоции как переживаемый опыт процесса познания не были достаточно рассмотрены на практике. Проблема характеристики культурологической позиции личности рассмотрена в исследованиях E. Arweck, M. King, L. Nucci, E. Oberle и др.

Необходимость понимания феномена «культуры» в качестве стержневого в понимании и объяснении человека, его сознания и жизнедеятельности обуславливает актуализацию культурологического подхода.

Реализация культурологического подхода в образовательном процессе, его системообразующая роль обсуждаются в работах Г.Т. Алдамбергеновой, Г.А. Омаровой, Ж.Т. Сарыбековой, К.Ж. Туребаевой и др. Зарубежные ученые, разрабатывающие культурологический подход в образовании: Е.В. Бондаревская; И.Ф. Исаев, В.А. Слостёнин, Н.Б. Крылова, S. Davies, J. Durlak, J. Halstead, G. Ladson-Billings, T. Lovat, D. Paris и др.

Основные положения культурологического подхода, провозглашающего изучение личности во всей целостности и взаимосвязях бытия, отражаются в следующих концепциях: культурологическая концепция содержания образования (В.В. Краевский, И.Я. Лернер, М.Н. Скаткин); концепция гуманистической педагогики (М. Ералиева, О.Н. Журавлёва, А.К. Каймулдина и др.); школа диалога культур В.С. Библера; аксиологическая концепция (Г.И.-Г. Калиева, В.П. Карибжанова, К.О. Тюменова, М.Д. Шагырбаева и др.). Эти исследования доказывают, что образование и воспитание нужно понимать в контексте культуры, что ценности входят в цели воспитания.

В современной педагогике культурологический подход в образовании как основа педагогического знания рассматривается на нескольких уровнях научного знания, а педагогические теории раскрывают основные подходы к построению учебника.

Методологические основания педагогической науки разрабатывались М.А. Даниловым, Е. Жуматаевой, В.В. Краевским, А.И. Пискуновым, Ш.Т. Таубаевой и др. Методологические подходы в образовании исследовались следующими учеными: системный подход – А.М. Абдыров, Ф.Ф. Королев, А.Г. Кузнецова, В.Н. Садовский и др.; деятельностный подход – Д.Н. Богоявленский, Е.Д. Божович, Е.Н. Кабанова-Меллер, А.А. Папышев, З.А. Решетова, Н.Ф. Талызина, Г.И. Щукина и др.; личностно-ориентированный подход – Е.В. Бондаревская, М.А. Кусаинова, А.А. Сарсембаева, В.В. Сериков, И.С. Якиманская, J. Bruner и др.

В педагогике сформулированы научные подходы к построению содержания образования (И.К. Журавлёв, М.В. Кларин, В.В. Краевский, О.Н. Крылова, В.С. Леднёв, И.Я. Лернер, Л.М. Перминова и др.); углубляются теоретические выводы об отборе содержания в соответствии с целями личностного развития учащегося (В.П. Голованов, В.И. Загвязинский, В.В. Краевский, И.С. Якиманская и др.); рассматриваются основы современной дидактики (В.Х. Адилова, Е.И. Бурдина, О.Н. Журавлёва, Н.Э. Пфейфер, Е.И. Снопкова, Н.М. Ушакова и др.).

Методологические основы построения учебника, содержательный и формальный подходы к методам оценивания учебного текста, анализ учебника как педагогической системы исследованы В.Г. Бейлинсон, В.П. Беспалько, Д.Д. Зуев и др. Требования к учебнику в формате принципов его построения и анализа, функции, типы учебников предлагались иностранными дидактами Lee J. Cronbach, H. Strietzel, G. Meyendorf, F.-M. Gerard и др. В отечественной педагогической науке исследования по данной проблеме представлены следующими научными трудами: вопросы создания учебников и книговедения – У.А. Асыллов, А.К. Кусаинов; дидактические требования к разработке учебников и элементов УМК – А.Е. Абылкасымова, Ж.А. Караев, Н.Н. Нурахметов, С.Е. Чакликова; научно-педагогические основы учебников – Г.А. Аужанова, К.Р. Калкеева, К.Н. Мамирова; педагогические условия совершенствования школьных учебников – Б.С. Сарсекеев, Д.Т. Танирбергенова; научно-теоретические принципы конструирования электронных учебников и формирование информационной культуры – Д.М. Джусубалиева, А.С. Кадырова, А.И. Тажигулова.

Несмотря на имеющиеся научные достижения в теории учебника, проблема культурологического содержания школьного учебника, включающая воздействие на воспитательные аспекты целей, содержания, методов обучения, требует дальнейшего осмысления. Это свидетельствует о резервах совершенствования современно учебника с позиций культурологического подхода в образовании. Сказанное даёт основание предположить, что

правомерно говорить о педагогической теории культурологического содержания современного школьного учебника как о самостоятельном явлении.

В теоретическом осмыслении проблемы культурологического содержания учебника выступают такие **противоречия**, которые ставят новые вопросы перед современной теорией учебника:

– между современными требованиями к культуре и необходимостью рассмотрения образования в контексте культуры;

– между многообразием теорий школьного учебника и степенью разработанности концепции содержания школьного учебника;

– между моделями школьного учебника и проектированием модели культурологического содержания школьного учебника.

Проблема исследования – педагогическая теория культурологического содержания школьного учебника и влияние четырёх компонентов содержания образования на компоненты структуры опыта личности.

Актуальность, противоречия, проблема и степень ее разработанности определили тему исследования «Педагогическая концепция культурологического содержания современного школьного учебника».

Объект исследования – содержание школьного образования.

Предмет исследования – культурологическое содержание современного школьного учебника.

Гипотеза исследования заключается в следующем предположении о том, что если разработать концепцию культурологического содержания школьного учебника, то формируется культурологическая позиция личности, так как в этом содержании заложен важный ресурс культуры современного общества.

Цель исследования – разработать и экспериментально проверить педагогическую концепцию содержания школьного учебника в рамках культурологического подхода в образовании.

Задачи:

1 Определить исходные теоретические основания по представлению культуры как социально-педагогического явления в контексте современных теорий философии и культурологии.

2 Уточнить теории вхождения человека в культуру и охарактеризовать культурологическую позицию личности в аспекте психологических теорий.

3 Обосновать три подхода в рамках культурологического подхода в образовании.

4 Установить этапы развития теории школьного учебника в разрезе этапов педагогического знания.

5 Систематизировать современные теории школьного учебника в соответствии с уровнями рассмотрения педагогического знания.

6 Разработать педагогическую модель культурологического содержания школьного учебника и описать её компоненты.

7 Внедрить модель культурологического содержания школьного учебника в процесс обучения английскому языку и определить уровень сформированности культурологической позиции учащихся.

Методологической основой исследования является системный и культурологический подходы, раскрывающие закономерности и тенденции развития соподчинённых систем: общество – культура – образование и позволяющие исследовать факторы их влияния на личностное развитие учащегося; онтокультурологический подход, ориентирующий содержание образования на реализацию и поиск дидактических средств, включая учебник, реализующих процесс познания-понимания-объяснения человеком мира и отношения к миру; личностно-деятельностный подход, заключающийся в ориентации на удовлетворение нравственно-духовных потребностей каждого учащегося, на развитие его творческого потенциала.

Теоретическую основу исследования составили:

– идеи аксиологии о сущности категории «ценность» (Н. Rickert, М. Weber, W. Windelband и др.), о системе общечеловеческих и личностных ценностей (Г.К. Джонисова, К.А. Исмаилова, Н.Д. Никандров, Д.А. Нургалиева, А.А. Таутенбаева, В.Я. Ядов, V. Frankl и др.); важную роль в обосновании научной позиции автора по вопросам воспитания сыграли исследования проблем формирования ценностей у учащихся Г.К.-Г. Калиевой, В.П. Карибжановой, К.О. Тюменовой, М.Д. Шагырбаевой и др., ряд выводов о ценностных основаниях образования Г.К. Джонисовой, К.А. Исмаиловой, Д.А. Нургалиевой, А.А. Таутенбаевой и др.;

– психологические теории развития личности (Б.Г. Ананьев, А.Г. Асмолов, Л.С. Выготский, А.В. Петровский, G. Craig и др.); психологическая теория деятельности (А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн); психология подростков (А.Е. Личко, Е.Ф. Рыбалко, R. Bayard и др.); исследования по проблеме характеристики культурологической позиции личности E. Arweck, M. King, L. Nucci, E. Oberle и др.;

– теория учебника, а также результаты исследований по вопросам конструирования содержания учебника (А.Е. Абылкасымова, В.П. Беспалько, Э.Г. Гельфман, А.К. Кусаинов, Н.Н. Нурахметов, А.В. Хуторской и др.), разработки дидактической модели учебника и её компонентов (Н.Ф. Виноградова, Г.М. Донской, Д.Д. Зуев, К.Н. Мамирова, Б.С. Сарсекеев, С.Е. Чакликова и др.), функций (Л.Я. Зорина, В.П. Максаковский, А.З. Рахимов, М.Н. Скаткин, Н.Ф. Талызина, Д.Т. Танирбергенова и др.).

Методы и приёмы исследования: теоретические: социально-исторический, понятийно-терминологический методы при анализе литературы, нормативных документов; синтез, моделирование, классификация; эмпирические: интервьюирование, беседы, экспертная оценка; интерпретация, анализ текстов учебников, ответов учащихся; опросно-диагностические методы (анкетирование); педагогический эксперимент (проектирование содержания учебника; наблюдение – в ходе апробации учебника, обучения и консультирования учителей); качественный и количественный анализ: контент-

и интент-анализ текстов, шкалирование, диагностические методы, статистическая обработка данных.

Экспериментальная база исследования: разработанный экспериментальный учебник был внедрён в учебный процесс в средней общеобразовательной школе-гимназии №9 и средних общеобразовательных школах №13 и 22 г. Павлодара.

Научная новизна диссертационного исследования:

– определены исходные теоретические основания по представлению культуры как социально-педагогического явления в контексте современных теорий философии и культурологии;

– уточнены теории вхождения человека в культуру и охарактеризована культурологическая позиция личности в аспекте психологических теорий;

– обоснованы три подхода в рамках культурологического подхода в образовании;

– установлены этапы развития теории школьного учебника в разрезе этапов педагогического знания;

– систематизированы современные теории школьного учебника в соответствии с уровнями рассмотрения педагогического знания;

– разработана педагогическая модель культурологического содержания школьного учебника и описаны её компоненты;

– внедрена модель культурологического содержания школьного учебника в процесс обучения английскому языку и определён уровень сформированности культурологической позиции учащихся.

Теоретическое значение исследования:

– обоснованы и введены в педагогическую науку понятия «модель культурологического содержания учебника», «культурологическая позиция личности»;

– рассмотрено понятие культуры как социально-педагогического явления;

– дано определение культурологическому подходу в образовании как понятию методологии педагогики, основанному на системном, деятельностном и онтокультурологическом подходах, что отражает качественную характеристику современных теорий учебника;

– в системе работы над теорией учебника выделены три этапа развития теории: классический, неклассический, постнеклассический; установлены три уровня рассмотрения теории учебника: методологический, дидактический, методический;

– на основе семи принципов: принцип аксиологичности, принцип эмпатийности, принцип направленности на культурологическое содержание образования, принцип проблемности и диалогичности, принцип диалектичности и полисемичности, принцип ориентации обучения на развитие культурологической позиции личности, принцип осмысленности и рефлексивности, разработана педагогическая модель культурологического содержания учебника, состоящая из четырёх компонентов: целевой, содержательный, технологический, результативный.

Практическая значимость исследования:

– разработан и внедрён экспериментальный учебник, акцентирующий внимание учителей на ценностно-смысловых аспектах учебного содержания, культурных способах познания;

– разработаны критерии, показатели и уровни культурологической позиции личности, с помощью которых можно определить сформированность этой позиции у учащихся.

Разработанные теоретические положения, выводы, научно-методические рекомендации могут быть использованы при разработке учебников для средней школы, в процессе преподавания дисциплин «Педагогика», «Дидактика», «Проектирование содержания образования» на уровне бакалавриата.

Апробация и внедрение результатов исследования. Результаты исследования были представлены на десяти международных, республиканских научных, научно-методических и научно-практических конференциях (Павлодар, 2016, 2017; Чехия, 2017; Алматы, 2018; Беларусь, 2018; Новосибирск, 2018; Нур-Султан, 2018; Украина, 2018; Москва, 2018, 2019), в журналах, рекомендованных Комитетом по контролю в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан – 4 (Вестник ПГУ, серия «Педагогическая»; Вестник КазНПУ, серия «Педагогические науки»; Вестник Карагандинского университета, серия «Педагогика», Вестник ЕНУ, серия «Педагогика. Психология. Социология»), в журналах, входящих в информационную базу «Scopus» - 2 публикации (Man in India, Индия, 2017; Science for Education Today, Россия, 2019).

Основные положения, выносимые на защиту:

1 Теоретико-методологические основы построения педагогической концепции: понимание культуры как социально-педагогического явления; представление о развитии культурологической позиции личности; понимание культурологического подхода в образовании, которое способствует раскрытию системного, деятельностного, ценностного характера содержания образования.

2 Эволюция педагогической теории учебника в разрезе этапов развития педагогического знания и уровней рассмотрения педагогического знания, которая конкретизирует педагогическую концепцию культурологического содержания учебника, включающую закон наследования культуры, закон социализации, закон последовательности, закон самоопределения, закономерности воспитывающего и развивающего обучения, принципы культурологически-ориентированного содержания (принцип аксиологичности, принцип эмпатийности, принцип направленности на культурологическое содержание образования, принцип проблемности и диалогичности, принцип диалектичности и полисемичности, принцип ориентации обучения на развитие культурологической позиции личности, принцип осмысленности и рефлексивности), модель учебника и его функции.

3 Основываясь на системном, деятельностном, ценностном характере содержания образования, принципах культурологически-ориентированного содержания учебника, содержание учебника представлено как модель, в состав

которой включены четыре компонента: целевой, содержательный, технологический, результативный.

4 В качестве интегративного критерия личностных образовательных результатов учащегося выступает его культурологическая позиция личности как целостная характеристика индивидуальной личности, отражающая понимание познаваемых объектов как самоценных, взаимосвязанных с человеком, ценностно-этическое отношение к миру, себе на основе принятия значимых социальных, культурных смыслов, идеалов жизнедеятельности. Разработанный оценочный инструментarium выявляет уровневые показатели личностного развития учащегося в соответствии с ценностно-смысловым, ценностно-деятельностным, эмоционально-ценностным компонентами его культурологической позиции, повышая объективность педагогической диагностики.

Структура диссертации: диссертация состоит из введения, трёх разделов, заключения, списка использованных источников и приложений.

Во введении представлен научный аппарат исследования, обоснована актуальность темы, обозначен уровень её разработанности, выявлены противоречия, лежащие в основе проблемы исследования, определены объект и предмет исследования, сформулированы цель, гипотезы и ведущая идея исследования, поставлены задачи, раскрыты научная новизна, теоретическая и практическая значимость исследования, описаны источники, этапы и методы исследования, представлены положения, выносимые на защиту.

В первом разделе «Образование в контексте культуры» концепт культуры раскрыт как социально-педагогическое явление, описаны психологические теории развития личности, представлена структура культурологического подхода в образовании.

Во втором разделе «Стратегии развития теории школьного учебника как предмета междисциплинарного исследования» описана теория школьного учебника в разрезе трёх этапов развития педагогического знания, обоснована дидактическая теория школьного учебника, разработана педагогическая модель культурологического содержания современного школьного учебника.

В третьем разделе «Внедрение модели культурологического содержания школьного учебника в процесс обучения английскому языку» в ходе поискового эксперимента выявлена культурологическая направленность целеполагания в образовании, в констатирующем эксперименте обозначено культурологическое содержание современных школьных учебников, в формирующем эксперименте представлена методика формирования культурологической позиции личности учащихся, описаны и проанализированы результаты формирующего эксперимента.

В заключении обобщены теоретические и практические результаты проведённого исследования, сформулированы основные выводы.

В приложении представлены практические материалы исследования.